

ВПЛИВ ПЕРСОНІФІКАЦІЇ НА ВОКАТИВ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ)

Постановка проблеми. Останнім часом через стрімкий розвиток технічних засобів спілкування (Інтернету, мобільному зв'язку) відбулися зрушення в комунікативних інтеракціях, які мовознавці (Ф. Бацевич, Б. Паригін, Й. Стернін та ін.) почали називати персоніфікацією особистості. Під персоніфікацією особистості вчені розуміють комунікацію з малознайомими людьми, особливо, якщо сфера діяльності людини – це політика, наука, освіта, медицина, менеджмент. Окрім роботи й навчання, будь-яка людина відвідує громадські заклади (магазин, кав'ярню, перукарню, лікарню, аптеку, спортзал тощо), користується транспортом (автобус, літак, пароплав тощо), подорожує світом, знайомиться з новими культурами й звичаями. Тому в людини все менше часу залишається на спілкування з рідними й близькими. Все сучасною людиною робиться з поспіхом, без бажання вступати в особистий контакт, а це призводить до зміни самої форми спілкування, як-от: появи нових чи усічених форм слів (мам, ма, баб, ба, Сань, Вань, Свет тощо), звернення до людини в займенниковій формі 2-ї особи однини (*ти* дай) замість імені, а також уникнення будь-яких форм звертання, використовуючи наказовий спосіб дієслів як основний аргумент в односкладному спонукальному реченні (візьми, принеси, дай, зроби, піди тощо).

Аналіз останніх досліджень. Український мовознавець Ф. Бацевич дає таке визначення персоніфікації особистості: це «усвідомлення людиною індивідуальної неповторності, несхожості на інших людей» [1, с. 45]. Термін «персоніфікація особистості» запропонував російський історик й антрополог Б. Паригін, який вважає, що, «на відміну від психологічних механізмів життєдіяльності особистості, які пов'язані з реалізацією її внутрішнього потенціалу або зовнішньої стосовно нього соціальної детермінації, механізми спілкування реалізують силу й потенціал внутрішньої групової і масової взаємодії та взаємовпливу індивідів один на одного. Водночас, на відміну від механізмів діяльності, яка ґрунтується на усвідомленій і цілеспрямованій активності суб'єкта, механізми спілкування мають переважно неусвідомлюваний, спонтанний характер, що не піддається зазвичай повному соціальному контролю» [18]. Російський мовознавець Й. Стернін вбачає в персоніфікації особистості мовленнєву проблему, тому пропонує три основні принципи безконфліктного спілкування: 1) принцип терпимості до співрозмовника; 2) принцип прагнення домогтися прихильності співрозмовника, сподобатися йому; 3) принцип мінімізації негативної інформації [17, с. 147–152].

Персоніфікація вплинула на використання різних літературних і нелітературних форм звертання в сучасному мовленні. Звертання в українській мові передається вокативом, який називають ще й кличним відмінком. «Кличний відмінок – сьомий відмінок іменника, за допомогою якого виражають звертання до особи або предмета. <...> У семантичному плані іменник у кличному відмінку, з одного боку, називає адресат-об'єкт, до якого звертається мовець, а з іншого – є об'єктом, який потенційно може виконувати волю мовця» [13, с. 179–180].

Вокатив з різних боків вивчали такі мовознавці, як: М. Скраб, П. Дудик, М. Гринишин, І. Бойко, О. Межов, Ю. Вольська, А. Каратаєв, Н. Данилюк, С. Єрмоленко та ін. Вокатив із семантико-синтаксичного боку досліджували М. Скаб (семантико-синтаксична варіативність вокатива в українській мові) [15–16], П. Дудик із формально-граматичного (звертання-речення в сучасній українській мові) [7–8], М. Гринишин із функціонально-структурного (вокативні речення в асиметричних ситуаціях спілкування) [4], І. Бойко (семантичні типи вокативів як джерело характеристики мовної особистості) [2], О. Межов (функціональне навантаження вокативів у поетичних творах Василя Стуса) [14], Ю. Вольська (неелементарні прості речення з вокативними синтаксемами, їх реалізація у творах Т. Шевченка) [3], А. Каратаєва (український вокатив у текстовій структурі історичного роману «Диво» Павла Загребельного) [12], Н. Данилюк (семантико-стилістичні особливості народнописаних звертань) [5], С. Єрмоленко (вокатив як виразник світогляду Оксани Забужко) [9–10] та ін.

Аналізуючи праці цих учених, ми дійшли висновку, що, незважаючи на спонтанний характер і відсутність соціального контролю у процесі персоніфікації особистості, ми можемо проаналізувати стан вокатива сучасної української мови через художню літературу й запропонувати шляхи вирішення цієї проблеми.

Основними завданнями нашого дослідження будуть:

- 1) аналіз сучасного стану вокатива кризь призму сучасної української прози;
- 2) визначення прагматичних аспектів спілкування з точки зору вокатива;
- 3) рекомендації до безконфліктного спілкування через вибір форм вокатива.

Виклад основного матеріалу. Аналізовані твори сучасних українських прозаїків репрезентують широку палітру вокативних номінацій. Класифікуючи їх за типами, вдалося об'єднати їх у найзагальніших рисах у дві категоріальні групи: вокативи на позначення істот та вокативи на позначення неістот.

У кожній із зазначених семантичних груп виділяються семантичні поля. У семантичній групі істот помітним явищем лексики мовної особистості виступає семантичне поле сакральних онімів. Ця група в прозі представ-

лена широко. У семантичному полі сакральних онімів виділяємо групу теонімів. Так, теонім «Бог» виступає доміантою у багатьох творах українських прозаїків. Слід одразу наголосити на функціонально-стилістичних відмінностях його вживання. У сучасній прозі концепт «Бог» (як концепт християнства) набуває форми вокатива і є дуже популярним (висока частотність використання): ... *прийми, Господи, душу раби Твоєї Владислави, і прости їй гріхи її вольні й невольні, – Владислави, як це про неї?.. Господи, Влада! Владуська, невже!..* [11, с. 123] – у цьому реченні є чотири види вокативів, два з них – теоніми *Господи*. Таким чином Оксана Забужко акцентує увагу на заупокійній молитві Владиславі, яку оплакує подруга, повторивши звернення до *Господа* двічі в одному реченні.

Підсумовуючи аналіз онімів сакрального поля, відзначаємо, що сакральньо-маркована лексика посідає помітне місце у творчості сучасних прозаїків. Їх особливістю є те, що, незважаючи на помітне нашарування додаткової конотації, водночас не втрачається зв'язок власних назв із денотатом. У сучасній прозі поряд з однокомпонентними трапляються й двокомпонентні теоніми, напр.: *Божже коханий, спи і помилуй!* [11, с. 513].

У сучасній прозі часто трапляються зооніми, які використовують мовці як пестливі форми звертання, напр.: *Спасибі, киць* [11, с. 255]; *Телефон, зайче!..* [11, с. 242]; ...*пусти...Ведмежа мале...* [11, с. 97].

Другим помітним семантичним полем у творчості митців є антропоніми. Слід одразу відзначити багату палітру таких номінацій. Серед них окремі групи становлять:

1) номінації об'єкта за найзагальнішими родовими ознаками типу *чоловік – жінка, хлопець/юнак – дівчина, дитина/підліток (парубоче, хлопці, мужчина, чоловіче, дівчинко, дівчино, дитинко, дитя, дитино)*. Напр.: ...*що ти собі думаєш, парубоче, та хто ти, блін, такий* [11, с. 27]; *Гей! Дитино!* – *почулося раптом за спиною* [6, с. 12].

У цій групі вокативів, окрім однокомпонентних, можливі двокомпонентні форми, напр.: *Почекайте, чоловіче добрий* [11, с. 677].

2) звертання до людей/людини як до нації в цілому, так і до конкретного її представника (*отче, пане офіцере, псих, дядьку, отче капелане, друже командир, друже, друзі, галичмени, добродію, красний пане, вояку, товариши капітан, пане професоре, люди, господиня, тітко, подруга, моя пані, мент*). Ця група відповідно представлена такими номінаціями, аналізованого типу: *Не дмухайте в трубку, тітко* [6, с. 12]; *Стій, мент!* [6, с. 18]; *Стійте, дядьку!* [6, с. 51]; ...*Отче, вимовив він* [11, с. 179]; *А дець є, пане офіцере, коли ваши не вбили!* [11, с. 193]; *Шановні пані й посестри, любімо своїх свекрух* [11, с. 18] – апелятиви такого типу представлені не лише однокомпонентними структурами, а й багатокомпонентними, що переважно утворені з різноманітних поєднань іменника та прикметника;

3) родинного типу і, звичайно, іменники-вокативи на позначення ступеня спорідненості (*мамо, мам, ма, мамко, мамочко, мамочка; тату, синочок, брате, мій брате, братіку, братіку мій*): *Мамко, блаженно летєтав «Явір»* [11, с. 206]; *Спасибі, ма* [11, с. 351] – Оксана Забужко у цьому реченні скористалася скороченою формою кличного відмінка *мамо – ма; Ні, мам. Пізніше* [11, с. 330] – Оксана Забужко у цьому випадку скористалася нелітературною формою вокатива *мамо – мам*.

Зауважимо, великого значення сучасні митці надають морфологічному способу утворення вокатива, пор.: *брате, братіку, братіку, братчику, брателло; мамо, матусе, мамусю; тату, татусю; бабо, бабусю; сестро, сестричко, сину, синочку; доню, дочко; жінко* тощо. Такі форми вокатива дають змогу передати ставлення адресанта до адресата мовлення; не менш важливою ознакою є наявність граматичних засобів висловлення ввічливості. Вживається митцями тоді, коли йдеться про офіційно-ділову сферу спілкування, а також у розмовному мовленні під час діалогів, які відносять до ритуальної інтеракції. Ця риса виконує важливі семантико-стилістичні функції. Напр.: *Сину мій, тобі треба поєднатися з Господом* [11, с. 209] – формула *сину мій* характерна для священнослужителів, які так звертаються до прихожан у церкві; *Помоліться за моїх батьків, отче...* *За Михайла й Гортензію* [11, с. 214] – формула *отче* характерна для прихожан, якою вони звертаються до священника; *Панунцю, допоможіть* [11, с. 387] – звертання до священника з елементом неморфологічного утворення слів – злиттям *пан отче – панунцю*;

4) власні імена: серед особливостей цієї групи можна відзначити наявність номінацій лише

4.1) на ім'я (*Дарино, Дарусю, Дарина, Дарунь, Дарусенько, Даринонько, Дарухо, Сашку, Саню, Толю, Уляно, Іване, Ваню, Галю, Томе*); специфічні конспіративні власні назви («*Орку*»; «*Кий*», «*Вороне*», «*Дзвіню*») – Оксана Забужко передає як у кличному, так і називному відмінках на позначення звертання, напр.: *Не дури, «Кий», здавайся!* [11, с. 566]; *Пождіть, «Левку»* [11, с. 567]; *Скажи, Вась* [11, с. 689]; *Саню, сірників дай!* [6, с. 28]; *Толю, ти геній!* [6, с. 28]; *Нащо ображатися, Галю?..* [6, с. 31]; *Томо... Що ти таке кажеш?* [6, с. 39]; *Куди це ти чешеш, Петре?* [6, с. 50]; часто власні імена поєднують із загальними назвами різних груп, таким чином утворюючи двокомпонентні типи вокативів (*гаспадин Адріан, пане Адріане, пані Гелю, пані Дарино, пане Миколо*), напр.: ...*як казали Ви, бабо Тетяно, тепер так уже не кажуть...* [11, с. 801]; *Щось іще, пані Гелю?..* [11, с. 555]; *Пані Дарино!* [11, с. 746]; *Антуане, ти не чув?* [11, с. 810]; *Та дасть уже, бабо Горнино!* [6, с. 49];

4.2) на ім'я і прізвище (*Дарино Гоцинська, Адріане Ватаманюк, Мишко Грицюк*); напр.: *Мишко, хе-хе, Мишко Грицюк, бідолаха...* [11, с. 419];

4.3) лише на прізвище (почасти з додатковим елементом типу *пане, товаришу, пані, панна, громадянин, баба, пасторе* тощо); (*Матусевичко, Антоський, Антошкін*), напр.: *Не ревнуй, Антоський* [11, с. 803]; *Фільтруй дискурс, Антошкін!* [11, с. 806]; *Полкене! Я тобі геть усе чисто й без твоєї штуки розкажу* [6, с. 18];

4.4) у препозиції та елементом, що несе додаткову семантичну конотацію, у постпозиції до ядра апелятива, на ім'я та по батькові (*Адріан Амбросьч, Адріане Амбросійовичу, Миколо Семеновичу, Василю Мусійовичу, Дарино Анатолійвно*); напр.: *Ви, Миколо Семеновичу, обов'язково мусите про це написати...* [11, с. 423]; *Погана історія, Василю Мусійовичу* [11, с. 688]; *Ех, Дарино Анатолійвно, Дарино Анатолійвно...* [11, с. 725].

Досить частотним у прозових творах є звертання до особи з використанням емпатичного наголосу, напр.: *Ю-у-ууркууууу!* [11, с. 134]; *О-олю!* [11, с. 531]; *Яка справа, Дарино Анто...тьфу, той...Анатолійвно* [11, с. 782]; *Антку, Антки, за що сі бієш?* [11, с. 186] – у цьому реченні Оксана Забужко звертає увагу читачів на місцевий діалект; *Ой ти, Хаю, Хаю молодая...* [11, с. 203] – письменниця використала народнописенну форму разом з індивідуальним мовленням адресанта, таким чином вийшла досить колоритна характеристика персонажа; *Андріанаброзьч!* [11, с. 388] – у цьому разі Оксана Забужко використала неморфологічний спосіб – злиття для передачі схвильованості адресанта мовлення *Андріан Амбросійович – Андріанаброзьч*.

5) апеляція до коханої людини (*миле дитя, киць, Лялюсь, малятко, малятко ти моє, дурненький ти мій, дурнику мій, бідняточко, Адюська, Адічка, рідний, чудо моє, кохане моє, кохане, коханий, манюня, бідняточко, бідашечка*), напр.: *Миле дитя. Добре тобі, Дарино, може сказати їй Юрко* [11, с. 319]; *Хреново, киць. Зовсім хреново* [11, с. 408]; *Я скоро буду вдома, Лялюсь, тільки одну зустріч іще відбуду...* [11, с. 405]; *Малятко ти моє, ну що ти, ану давай у машину мерцій, а то ще й застудися...* [11, с. 462]; *Дурненький ти мій... Добре, добре... Спи* [11, с. 462]; *Бідняточко!* [11, с. 463]; *Кохане моє... кохане...* [11, с. 533]; *Ох... Адюська... Адічка, рідний, чудо моє...* [11, с. 533].

6) апелятиви, утворені за народнопоетичним зразком чи безпосередньо запозичені (*мій горобчик, школярка моя, моя друженько*): *Мій горобчик... Школярка моя ...* [11, с. 16]; *«ой устань, устань, моя друженько...»* – інших слів *Влада не запам'ятала* [11, с. 122].

Щодо розміщення вокатива в реченні, то переважно він трапляється в препозиції (*Уляно! Там в Реп'яховій хаті дівча завелось* [6, с. 22]; *Сашку, справа є!* [6, с. 24]), іноді в постпозиції (*Як вас звати, юна пані?* [6, с. 28]; *Запрягай коняку, Іване* [6, с. 30]; *Треба, Ваню* [6, с. 30]), ще рідше – інтерпозиції (*Тягніть, тітко Галю, ваш дирчик до мого кролятника, там його ніхто не поцупить* [6, с. 19]; *А що то ти, Петре, тиняєшся, ніби душу загубив!* [6, с. 36]). Це пояснюється тим, що основна функція вокатива – це звертання, які передають прохання, наказ (спонукання до дії).

Через те, що в комунікації привалюють прагматичні аспекти, які пов'язані з впливом адресанта на адресата комунікації, а також з ситуацією, що склалася між комунікантами. Тому, щоб не виникло конфліктної ситуації, бажано використовувати пестливі форми вокатива, звертаючись до близьких людей (*Мань... Манюню... Ну, що ти витворяєш?!* [6, с. 93]; *Маєчко... Ми з тобою...* [6, с. 113]) і стилістично нейтральні форми вокатива або форми ввічливості (особливо, якщо спілкуєшся з малознайомою людиною) (*Пане професоре...* [6, с. 112]), а не послуговуватися лайливими словами (*Нічого, козли, ви мене ще згадаєте...* [6, с. 32]). Іноді для вираження зневаги у побуті використовують апелятиви-прізвища (*Коробов! Ти – покидьок!* [6, с. 114]).

Висновки. Отже, у сучасних прозових творах часто трапляються вокативи на позначення істот і майже не трапляються вокативи на позначення неістот. Окрім того, вокативи на позначення істот включають антропоніми на позначення родинних зв'язків, власних назв (ім'я, прізвище, по батькові), субстантивованих прикметників на позначення інтимних стосунків між людьми тощо, а також теоніми, зооніми. Серед вокативів, якими послуговуються мовці, найчастіше трапляються однокомпонентні, зрідка двокомпонентні. Перевага надається реченням, у яких вокатив стоїть у препозиції, а не в постпозиції чи інтерпозиції.

Наше дослідження вокативів з точки зору персоніфікації особистості підтвердило думку, що засоби звертання відображають соціальний і духовний стан людини, тому подальші наукові розвідки передбачають ґрунтовне вивчення цього питання.

Література:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
2. Бойко І.О. Семантичні типи вокативів як джерело характеристики мовної особистості (на матеріалі художнього дискурсу). *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія «Філологія. Педагогіка. Психологія»*. 2013. Вип. 27. С. 102–106.
3. Вольська Ю. Неелементарні прості речення з вокативними синтаксемами, їх реалізація у творах Т.Г. Шевченка. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37434/29-Volska.pdf?sequence=1> (дата звернення: 04.02.2019).
4. Гринишин М. Вокативні речення в асиметричних ситуаціях спілкування. URL: <http://mova.dn.ua/lingvistichni-studiy> (дата звернення: 04.02.2019).
5. Данилюк Н. Семантично-стилістичні особливості народнописених звертань. *Українська мова*. 2011. № 4. С. 32–39.
6. Дашвар Л. На запах м'яса : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2013. 368 с.
7. Дудик П.С. Звертання-речення в сучасній українській мові. *Українська мова і література в школі*. 1971. № 5. С. 37–43.
8. Дудик П.С. Синтаксис сучасного українського розмовного літературного мовлення: Просте речення, еквіваленти речення. Київ : Наук. думка, 1973. 288 с.
9. Єрмоленко С.І., Лясецька Н.М. Вокатив у сучасній українській мові (на матеріалі творчості Оксани Забужко). *Мова. Свідомість. Концепт* : зб. наук. праць / відп. ред. О.Г. Хомчак. Мелітополь : МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2017. Вип. 7. 285 с. С. 29–33.
10. Єрмоленко С. І., Лясецька Н. М. Вокатив як виразник світогляду Оксани Забужко. *Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих

учених до 95-річчя Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (8 грудня 2017 р.) / за заг. ред. д. філос. н., проф. Р. Олексенка. Мелітополь : Видавництво МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2017. С. 201–205.

11. Забужко О. Музей покинутих секретів : Роман. Вид. 2-е, доп. Київ : Факт, 2009. 832 с.
12. Каратаєва А. Український вокатив у текстовій структурі історичного роману «Диво» Павла Загребельного. URL: <http://mova.dn.ua/lingvistichni-studiy> (дата звернення: 04.02.2019).
13. Мала філологічна енциклопедія / Уклали : О.І. Скопненко, Т.В. Цимбалюк. Київ : Довіра, 2007. 478 с.
14. Межов О.Г. Функційне навантаження вокативів у поетичних творах Василя Стуса. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. Випуск 44. С. 181–188.
15. Скаб М.С. Граматика апеляції в українській мові. Чернівці : Місто, 2002. 272 с.
16. Скаб М.С. Історія дослідження кличного відмінка у східнослов'янській лінгвістиці. *Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку* : збірник наукових праць, присвячених 100-річчю від дня народження професора Стефана Пилиповича Самійленка. Запоріжжя : ЗНУ, 2006. С. 116–128.
17. Стернин И. А. Введение в речевое воздействие. Воронеж : Изд-во «КО», 2001. 228 с.
18. Соціальна психологія особистості спілкування. *Поняття та загальна характеристика впливу у міжособистісній взаємодії*. URL: <https://readbookz.net/book/174/5636> (дата звернення: 04.02.2019).

References:

1. Batsevych F.S. (2004). *Osnovy komunikativnoyi lingvistyky* [Basics of communicative linguistics] : pidruchnyk. Kyiv : Vydavnychyj centr «Akademiya». 344 [in Ukrainian].
2. Bojko I.O. (2013). Semantychni typy vokatyviv yak dzherelo harakterystyky movnoyi osobystosti (na materialy hudozhniogo dyskursu) [Semantic types of vocabulary as a source of the characteristic of the linguistic personality (based on the material of the artistic discourse)]. *Naukovyj visnik kafedry YuNESKO KNLU. Seriya «Filologiya. Pedagogika. Psihologiya»* ["Philology. Pedagogy. Psychology"]. Vip. 27. 102–106 [in Ukrainian].
3. Volska Yu. Neelementarni prosti rechennya z vokatyvnymy syntaksemamy, yih realizaciya u tvorah T.G. Shevchenka [Non-elementary simple sentences with vocatonic syntaxems, their realization in the works of T.G. Shevchenko]. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/37434/29-Volska.pdf?sequence=1> (data zvernennya: 04.02.2019).
4. Grynshyn M. Vokatyvni rechennia v asymetrychnyh situaciyah spilkuvannya [Vocational sentences in asymmetric situations of communication]. URL: <http://mova.dn.ua/lingvistichnistudiy> (data zvernennya: 04.02.2019).
5. Danyliuk N. (2011). Semantychno-stylistychni osoblyvosti narodnopolisennyh zvertan' [Semantic-stylistic features of folk-verse texts. The Ukrainian language]. *Ukrayinska mova*. № 4. 32–39 [in Ukrainian].
6. Dashvar L. (2013). Na zapah m'yasa [On the smell of meat]: roman. Kharkiv : Knizhkovyj Klub «Klub Simejnogo Dozvillia». 368 [in Ukrainian].
7. Dudyk P.S. (1971). Zvertannia-rechennia v suchasnij ukrayinskij movi. *Ukrayinska mova i literatura v shkoli* [The Application-sentence in the modern Ukrainian language. Ukrainian language and literature at school.]. № 5. 37–43 [in Ukrainian].
8. Duduyk P.S. (1973). Syntaksys suchasnoho ukrayinskogo rozmovnoho literaturnogo movlennya: Proste rechennya, ekvivalenty rechennya [Syntax of Contemporary Ukrainian Speaking Literary Speech: Simple sentences, equivalent sentences.]. Kyiv : Nauk. Dumka. 288 [in Ukrainian].
9. Yermolenko S.I., Liasets'ka N.M. (2017). Vokatyv u suchasnij ukrayinskij movi (na materialy tvorchosti Oksany Zabuzhko). *Mova. Svidomist. Koncept* [The Vocabulary in the modern Ukrainian language (on the material of Oksana Zabuzhko's work). Language. Consciousness. Concept] : zb. nauk. prac / vidp. red. O.G. Homchak. Melitopol' : MDPU im. B. Hmelnyc'kogo, Vyp. 7. 285 p. 29–33 [in Ukrainian].
10. Yermolenko S. I., Liasecka N. M. (2017). Vokatyv yak vyraznyk svitoglyadu Oksany Zabuzhko. Rol' osvity u formuvanni zhytievych cinnostej molodi [The Vocative as a spokesman for the outlook of Oksana Zabuzhko. Role of education in the formation of vital values of youth] : materialy Vseukrayinskoyi naukovy-praktychnoyi konferenciyi studentiv i molodyh uchenykh do 95-richchya Melitopolskogo derzhavnogo pedagogichnoho universytetu imeni Bogdana Hmelnyc'kogo (8 grudnya 2017 r.) / za zag. red. d. fil. n., prof. R. Olexsenka. Melitopol : Vydavnyctvo MDPU imeni Bogdana Hmelnyc'kogo. 201–205 [in Ukrainian].
11. Zabuzhko O. (2009). *Muzej pokinutih sekretiv* [The Museum of Abandoned Secrets] : Roman. Vid. 2-е, dop. Kyiv : Fakt. 832 [in Ukrainian].
12. Karatayeva A. *Ukrayinskij vokatyv u tekstovij strukturі історичного роману «Диво» Павла Загребельного* [The Ukrainian vocative in the textual structure of the historical novel "The Miracle" by Pavel Zagrebely]. URL: <http://mova.dn.ua/lingvistichni-studiy> (data zvernennya: 04.02.2019).
13. *Mala filologichna encyklopediya* [The Small philological encyclopedia by O.I. Skopnenko, T.V. Cymbaliuk]. Uklaly : O.I. Skopnenko, T.V. Cymbaliuk. Kyiv : Dovira, 2007. 478.
14. Mezhov O.G. (2014). Funkcijne navantazhennia vokatyviv u poetychnykh tvorah Vasylia Stusa. *Naukovi zapysky Nacionalnogo universitetu «Ostroz'ka akademiya». Seriya «Filologichna»* [The Functional load of vocabulary in the poetic works of Vasyl Stus. Scientific notes of the National University of Ostroh Academy. "Philological" Series]. Vypusk 44. 181–188 [in Ukrainian].

15. Skab M.S. (2002). Gramatyka apeliaciyi v ukrayinskij movi [The Grammar of Appeal in the Ukrainian language]. Chernivci : Misto. 272 [in Ukrainian].
16. Skab M.S. (2006). Istoriya doslidzhennia klychnogo vidminka u shidnoslov'yanskij lingvistyci. Shidnoslov'yanski movy v yih istorychnomu rozvytku [History of the study of the vocative in the East Slavic linguistics. East Slavic languages in their historical development] : zbirnyk naukovykh prac', prysvyachenyh 100-richchyu vid dnia narodzhennia profesora Stefana Pylypovycha Samijlenka. Zaporizhzhia : ZNU. 116–128 [in Ukrainian].
17. Sternin I. A. (2001). Vvedenie v rechevoe vozdejstvie [The Introduction to the speech exposure]. Voronezh : Izd-vo «КО». 228 [in Russian].
18. Socialna psihologiya osobystosti spilkuvannya. Poniattia ta zagalna harakterystyka vplyvu u mizhosobystisnij vzayemodiyi [The Social psychology of personality of communication. Concept and general characteristics of influence in interpersonal interaction.]. URL: <https://readbookz.net/book/174/5636> (data zvernennya: 04.02.2019).

Анотація

С. ЄРМОЛЕНКО. ВПЛИВ ПЕРСОНІФІКАЦІЇ НА ВОКАТИВ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОЗИ)

У статті досліджено вплив персоніфікації особистості на розвиток і функціонування в сучасному українському просторі вокатива; розглянуто прагматичні аспекти спілкування крізь призму вокатива; доведено залежність прагматичних аспектів спілкування від учасників спілкування і стосунків, які між ними склалися (аспекти спілкування, пов'язані з адресантом, адресатом, ситуацією спілкування); проаналізовано найбільш поширені види вокативів як за семантикою та структурою, так і функціонуванням у сучасному мовленні.

Ключові слова: вокатив, звертання, кличний відмінок, апелятиви, персоніфікація особистості, аспекти спілкування, пов'язані з адресатом, адресантом, із ситуацією спілкування.

Summary

S. YERMOLENKO. INFLUENCE OF PERSONIFICATION ON VOCATIVE (ON THE MATERIAL OF THE MODERN UKRAINIAN PROSE WRITING)

The article studies the influence of personality personification on the development and functioning of vocative in the modern Ukrainian space, namely: the level of communicative depersonalization is rising, the number of situations in which people communicate without getting acquainted and without entering into personal relations is increasing; one can experience just information exchange taking place without the establishment of spiritual connections; the pragmatic aspects of communication through the prism of vocative are considered, namely: the influence of communicants on each other by means of linguistic means; the dependence of the pragmatic aspects of communication on the participants of communication and the relations between them has been proved (aspects of communication related to the addressee, addressant, the communicative situation); the most common types of vocatives are analyzed in terms of semantics and structure, as well as functioning in modern speech, namely: vocatives for animate – inanimate nouns, proper names (name, patronymic, surname); appeal to a loved one; appellatives, formed by the folk poetic model or directly borrowed, etc. Summing up, we can state that in modern pragmatic speech there is a vocative for animate nouns while the vocative for inanimate nouns is hardly ever found. In addition, the vocative for animate nouns contains anthroponyms to denote family ties, proper names (name, surname, patronymic), substantiated adjectives to denote intimate relationships between people, as well as theonyms, zoonyms. As for the structure, vocative in the preposition prevails, vocative in the postposition and interposition is much less observed than that one in the preposition. This is due to the fact that the pragmatic communication between communicants involves an incentive to the action of a particular communicative addressee, so the sentence starts with vocative. One-component structures and contracted forms dominate, while two-component and three-component structures occur less which is due to the contextual nature of communication (people do not enter into close relations). From the functional side, vocative is connected with spoken speech; it is almost absent in a bookish way of speaking, except for literary style, partly publicist one. The polite etiquette forms provided by national traditions are recommended for non-conflict communication in society. In a family circle, it is advisable to use appellatives for diminutive forms.

Key words: vocative, appellatives, personification of personality, aspects of communication related to the addressee, addressant, communicative situation.